

EL NOM DELS GEGANTS

Sergi GÓMEZ i SOLER

*"Conec dos grans personatges molt amics dels capellans
que viuen en matrimoni i mai no han estats casats"*

Popular

Per a MILA SOLER I MOLTÓ

1. INTRODUCCIÓ

I ara parlarem de Gegants, d'aquells éssers joiosos, plàcids i erts, però també àgils i dansaires que, els dies de festa major, passegen els seus cossots de cartró i fusta, o bé fets de fibres sintèticament postmodernes, pels carrers de molts dels nostres pobles, despertant por i sorpreses, somriures i enyorament.

Què potser els Gegants tenen noms propis? Es clar que sí. Tot en el seu món "intenta" imitar, més o menys mimèticament, el món humà, de qui sol ser un bell reflex, molt engrandit, això sí. I com és normal, aquest món geganter també copia els sistemes de relacions humanes, un dels trets més importants dels quals és el fet de donar nom a tot el que ens envolta. Donar un nom és una manera més d'apropriar-se alguna cosa.

Així doncs els Gegants posseiran algun tipus de nom, que passarà a ser una part important de la seva quieta personalitat. Trobarem Gegants seriosos, grans, grassons, petits, deformes, escarransits o caricaturescos. Però tots estaran marcats tant per la presència d'un nom propi com per la seua absència, com veurem després.

Els Gegants es deixen fer, com no solen estar dotats del do de la paraula suporten, moltes vegades, uns noms imposats que acaben identificant-los i distingint-los. El nom propi passa a ser sovint, l'únic tret verbal que posseeixen, aquell que acaba de definir una personalitat que ja s'ha procurat expressar a través de la queta fesomia, els gestos etern, guarniments lluidors, armes, signes de comandament, heràldica, etc... i que molt sovint no permeten una identificació exacta i correcta amb el que es suposa que vol ser la realitat. És

llavors el nom qui acaba de connectar el Gegant amb el ser humà real i històric en honor del qual ha estat creat; o bé el relaciona amb la idea d'un temps, un ofici, una calamitat... el símbol col·lectiu que acaba sent.

I per tot açò, com no poden donar-se nom ells solets, aguanten que siga la gent que amb ells es relaciona qui els batege. I sense escapar massa dels vicis i virtuts, manies i genialitats emprades per nosaltres com identificatius personals. Així veurem ara mateix com molts dels nostres noms comuns es mesclen amb malnoms rebregats, nom genèrics, simbòlics, familiars, topònims, i, fins i tot, fauna i flora.

Començarem doncs acotant una mica el camp d'estudi i fent algunes consideracions sobre les llengües emprades en els antropònims gegantins.

Farem també uns breus comentaris i tafaneries variades sobre el com i per què són batejats els Gegants, abans d'entrar a sac en una exposició-classificació dels noms.

2. QUINS GEGANTS I QUINES LLENGÜES¹

Tots els Gegants emprats en l'estudi pertanyen a la part catalano-parlant del País Valencià i als Principats de Catalunya i Andorra, incloent-hi la Catalunya Nord. En alguns casos, merament anecdòtics, podré referir-me a Gegants pertanyents a pobles castellano-parlants del País Valencià i a Gegants Aragonesos, Bascos i Castellans.

Com pot semblar normal en uns elements de la cultura festiva (i no tant festiva) de caire tradicional, la immensa majoria dels noms de Gegants apareixen en Català, sense que aquestos arriben a mostrar massa diferències dialectals.

Aquells noms que apareixen en altres llengües, a banda d'anecdòtics, ho són degut a un seguit de motius ben clar i definits. Així, els noms oficials que apareixen en espanyol mostren la castellanització de la nostra quotidianitat: Els noms propis als nostres pobles apareixen en la seva immensa majoria castellanitzats, i açò es reflecteix en uns pocs Gegants, com són **la Tia Rosario** de la Font de la Figuera, a la Costera, els pescadors **José** i **Antonia** de Catarroja (l'Horta) i els noms oficials dels Gegants del Corpus de València.

La castellanització cultural es reflecteix en l'aparició de personatges, pocs, literaris castellans, com el **Quijote** i **Dulcinea de Verdú** (Urgell) i d'altres nacionalitats que ens han arribat a través de la influència cultural castellana, com poden ser **Romeo** i **Julietta** de Cardona (Bages).

---

¹ Dins el meu treball d'investigació sobre els llenguatges no verbals i verbals dintre el món geganter, he tingut l'oportunitat de conèixer prou aproximadament un nombre total de 900 gegants. Xifra ridícula si pensem que a Catalunya, per exemple, que és el territori europeu amb major moviment geganter, podem trobar uns 2000 gegants en actiu. És però una xifra acceptable si comparem amb la dels gegants valencians, sols uns 80.

Respecte al capítol de noms, el nombre de Gegants no és tant nombrós: la informació és molt més escassa i poc fiable. Així, tant sols he pogut trobar 276 noms. 134 d'ells corresponen a les Gegantesses i 142 als Gegants. Considere que, com a punt de partida, són unes xifres prou acceptables i vàlides a l'hora d'extreure unes conclusions.

Els casos més abundants però són producte d'unes intencions polítiques determinades, com és el cas de la gran quantitat de gegants fets "en sèrie" en el transcurs de la darrera postguerra espanyola, representant l'ideal d'unitat i d'imperi espanyol que convenia als nous governants i que s'havia escampat com a moda, a través de la parella "Isabel y Fernando". Reis d'aquest tipus podem trobar-los a la mateixa Barcelona (aquestos són però més antics), Amposta (Montsià), Rubí (Vallés Oriental), Martorell (Baix Llobregat), i en certa manera també, encara que de manera indirecta, a Ontinyent (la Vall d'Albaida) i Barcelona...

Apareixen pocs noms en francès, representant sempre personatges històrico-llegendaris ben definits, com pot ser el **General Chabrant**, destructor de l'Arboç (Baix Penedés) i d'algun que altre Roland perdut. De noms anglesos hi ha ben pocs, alguna **Elizabeth** (com la de Solivella, a la Conca de Barberà); i es que la inculturització anglòfona encara no ha arribat, sortosament, a ficar el nas en algunes tradicions, temps al temps...

De tots els gegants que representen races no originàries d'Europa sols alguns musulmans tenen nom propi; noms no massa exactes ni correctes, ja que, generalment, sols s'intenta reflectir quelcom que ens sone a moro. Noms passats pel nostre tamís mental com a musulmans, adaptant-los a la nostra fonètica, per més allunyats que estiguen dels originals (com **Mustafà, Abdalà, Mahoma, Zobeida, Taruk...**) Sempre, afortunadament, hi ha excepcions.

Trobem, finalment, algun nom en llatí, com el de **Malus**, gegant de Montmeló (Vallés Oriental) que simbolitza part del topònim original de la localitat.

No hi ha cap diferència clara entre els noms geganters que trobem en diferents zones dialectals catalanes. Els noms, els genèrics sobretot, es repeteixen constantment. Al País Valencià apareixen els noms propis en menor escala, hi ha menys gegants i dominen els noms genèrics. Els trets comuns són els mateixos, la construcció dels diminutius i augmentatius no mostra cap diferència. Solament podem constatar dues diferències: la primera és la poc important alternança entre **Vicenç** i **Vicent**. (En un principi apareixen els Vicenç a Catalunya, i els Vicents a València, malgrat que poden trobar-ne algun a Catalunya, com un Vicentó a Sabadell —Vallés Occidental—).

És el més important però la poca aparició de l'article personal EN/NA al País Valencià com a forma de tractament (tampoc a Catalunya és massa emprada en la llengua parlada, però s'utilitza amb la major part dels noms de Gegants). Potser però que, al ser considerat com un tractament arcaïtzant des del punt de vista dels parlants, s'empren pels Gegants com a senyal (potser burleta) de respecte. Així, a Catalunya apareix l'article tant amb Gegants nobles com amb pagesos i còmics, mentre que al País Valencià, fins i tot s'ha suprimit en un dels pocs casos fossilitzats que es conserva, el del Rei en Jaume. Així, a Alcoi (L'Alcoià) el gegant Nou s'anomena **Jaume**, aconseguint així un toc de familiaritat, una aproximació i confiança que el títol "oficial" impedeix. Aquest article personal apareixerà al País Valencià solament en Gegants que reproduïen senyors medievals documentals, com ara **En Roger de Llúria** i **Na Saurina d'Entença** del mateix Alcoi.

3. COM I PERQUÈ DELS NOMS

Els Gegants, des del més vell al més nou, solen tenir un nom identificatiu. Nom que és necessari per tal de fer-nos-els familiars, una mica propis com ja hem dit.

I com apareixen els noms entre els Gegants? Les maneres són ben diverses. Es podria dir que cada cas és diferent i la llista d'anècdotes pot ser interminable. Podem trobar així l'existència dels noms genèrics (Gegant, Rei) o de noms imposats per la colla gegantera o l'Ajuntament de torn, noms que s'imposen un cop les figures ja han estat construïdes (Alcoi), o bé un nom i personatge són la base a partir de la qual es farà la representació física del Gegant (Ripoll, Novelda, Sant Julià de Lòria, Vilafranca de Conflent...).

Aquestos noms s'oficialitzen normalment en grans i lluïts batejos, i el públic sol mantenir-los fent-se'ls propis. Molt sovint però, a força de referir-se'n, va canviant-los-els, potser perquè algun tret destaca massa, o potser perquè s'assembla a algun veí, el fet és que molts Gegants comencen a tenir sobrenoms fets pel poble, mots que conviuen amb els originals (com succeeix a Ontinyent, on els Reis Moros són coneguts com l'Àüelo i l'Àüela) o bé acaben substituint-los (com en el cas de Lladrefaves de Valls a l'Alt Camp). I es creen mil històries i contalles al seu voltant, xafardejos i crítiques immotivades, són uns veïns més, però fan poc d'enrenou.

En alguns casos, el nom primer i oficial d'un Gegant el tria la pròpia gent del poble. S'han arribat a imposar noms fent concursos de preferències a pobles sencers, com passà a la Garriga (Vallés Oriental), on els nens del poble triaren el nom del seu gegantó, **Benet**. En altres casos apareixen històries curioses, com el bateig dels gegants del barri de Dalt de Montbrió del Camp com **En Pinxo** i **Na Pinxa**, al 1981, en el rodatge de la sèrie de televisió "La Plaça del Diamant" en que participaren...

4. ELS NOMS

Veiem ja els noms gegantins i els seus tipus. Els dividirem en tres parts diferenciades: Noms Genèrics, Noms Comuns i noms Simbòlics.

4.1. Noms Genèrics

No hi ha cap dubte respecte al nom general d'aquestes figures festives. Al contrari del que passa entre els capgrossos, el nom col·lectiu dels quals varia segons pobles i dialectes, podent trobar per definir-los els mots **Nan**, **Cabut**, **Nano**, **Cabet**, **Cabolo**, **Capgrós** i **Gegantó**. Els Gegants són sempre Gegants si representen personatges masculins i **Gegantesses** o **Gegantes** si figuren dones².

El problema comença quan ens deixem de generalitats i contemplem els casos particulars. Molts són (46 homes i 46 dones tinc contades) les figures que tenen com a nom propi el mateix genèric, és a dir, són conegudes simplement

² Veieu les interessants explicacions que fan Alcover i Moll sobre cada mot genèric al *Diccionari Català-Valencià-Baleà*.

com a Gegant o Geganta, sense cap especificació més (com són els de Banyoles i Girona al Gironés o Roquetes, al Baix Ebre). A partir d'ací comencen una sèrie de combinacions estranyes que em limitaré a resumir, deixant per altra ocasió un anàlisi que ja de per si és massa llarg i feixuc.

Hi ha parelles de Gegants que malgrat no tenir altre nom propi de Gegant i Gegantessa són coneguts amb altre nom, però sempre conjuntament i inseparable (com és el cas dels **Senyors de Burriac**, a Argentona, al Maresme³).

Quan en una ciutat es dona el cas de l'aparició de dues parelles de Gegants de distintes èpoques, hom anomenarà els més antics com Gegants Vells, en contraposició als Gegants Joves, com succeeix a Manresa (Bages), Solsona (El Solsonés) Terrassa (Vallés Occidental) i Berga (Berguedà).

Els mots Gegant i Geganta però no són els únics noms propis de tipus genèric que existeixen, així, veurem ara breument altres com Hereu, Pubilla, Gegantó, Gegantet, Bitxet, Mahoma i Rei/Reina.

Els mots **Hereu** i **Pubilla** apareixen sempre lligats a Gegants catalans que figuren ser joves, generalment vestits amb el *Traje Regional* (Manresa...). El nom Pubilla aparegué primerament per designar a la Gegantessa de la Ciutat de Barcelona, com a filla única i preferida de la ciutat⁴, poc a poc anà estenent-se fins a designar dos grups de gegantesses. Els més nombrós és el que representa a la dona catalana dels segles XVIII i XIX, vestides amb el vestit ja comentat (Tàrrrega, a l'Urgell).

Per altra banda, Pubilla és també avui en dia l'equivalent femení als Gegantons, gegants nens o adolescents que poden representar qualsevol època. El mot Gegantó apareix manllevat directament del cercle dels capgrossos, podent-lo trobar amb la forma Gegantet (amb dues diminutius de Gegant).

Malgrat que també existeix l'equivalent femení Gegantona hom prefereix en aquest cas el nom Pubilla. Darrera d'aquestos sol apareixer un nom propi, (Pubilla Oliva d'Olesa de Montserrat, al Baix Llobregat, Gegantó **Lladrefaves** de Valls, **Gegantet el Negrito** de Tarragona...).

S'aplica també en alguns casos el mot Gegantó com a definidor d'un seguit de Gegants adults de mida escassa.

Els mots **Bitxet** i **Bitxeta** apareixen molt localitzadament. Donen nom a uns gegants petits i àgils que podem trobar a Reus (Baix Camp) i Falset (Priorat), nom que prové del bastonet que duen, o duïen, a les mans.

Altre grup conegut amb un nom genèric, malgrat tractar-se d'una colla poc relacionada amb els Gegants tradicionals, són **les Mahomes**. Figures que apareixen en algunes de les festes de Moros i Cristians d'alguns pobles de l'Alcoià (Beneixama i Biar) i de les que queden restes en pobles de la Vall d'Albaida (com són Agullent i Bocairent). Grup de Gegants que pren com a genèric un

³ El mateix succeeix amb altres figures no reials, com ara el Gegant i la Geganta de Roda de Ter (Osona), coneguts conjuntament com els barons de Savassona.

⁴ Joan Amades. al *Costumari Català*, ens narra com arribaven les institucions i els distints gremis a desviure's per tal que la seva Gegantessa, la representant de la ciutat, fos la més adecentada i polida.

nom propi en origen musulmà, adaptat a la nostra llengua. És curiós el tractament femení que se'ls dona, ja que es tracta d'uns Gegants masculins; tots duren al davant del nom l'article femení LA (**La Mahoma**), d'una manera que sembla prou despectiva. Pot tractar-se d'una confusió tradicional degut a l'acabament del nom el morfema -A, més propi, a nivell popular, del femení.

Molts gegants hi ha també el nom dels quals respon al seu càrrec o classe social, o bé al seu ofici. Vejam primer el grup nobiliari. Dins d'aquest trobem la gran quantitat de Gegants que simulen ser reis, cosa que respon i revifa la mania que hom té en qualificar una parella de nobles medievals coronats com a gegants reis tant bon punt com els veiem, guarnidets amb joies i vestidures que sovint no els pertoqueu, confonent així en un mateix sac tot un món de vescomtes, marqueses i barons.

Malgrat que els títols nobiliaris apareixen sovint acompanyats per un nom propi que identificarà un personatge més o menys històric amb un Gegant, (Com és el cas de **Guillem Ramón, Comte de Cerdanya, Gegant de Vilafranca de Conflent**). També apareixen aquestos títols com a nom únic i propi.

Els Gegants Reis sempre seran Cristians (Sant Feliu de Guixols, al Baix Empordà, L'Alcúdia a la Ribera Alta), a no ser que en la mateixa població apareguen reis d'altra raça o religió, aleshores s'especificarà la cristianitat (Reis Cristians i Reis Moros d'Ontinyent). Si els Reis són únics i no són cristians, sempre apareixerà darrera un adjectiu especificant la raça a la qual pertanyen (**Reis Perses** de la Bisbal, al Baix Empordà, **Rei Moro** a Sant Julià de Lòria, al Principat d'Andorra).

En poques ocasions, la parella de Reis seran coneguts conjuntament així, com a Gegants Reis, podent tenir però un nom propi (com els **Gegants Reis** de Sallent al Bages: **En Bernat i N'Ermessenda**). Açò també passa amb altres títols nobiliaris (com els **Marquesos de la Vall Florida: Ben Plantada i el Bon Jan** de Sant Esteve de Palautordera al Vallés Oriental).

Alguns dels títols que apareixen com a noms propis són el de **Marqués i Marquesa** a Albaida (La Vall d'Albaida), **Princesa** (qualificada com a Balladora en Montbrió del Camp), **Infants** (L'Infants Pere de l'Hospitalet de l'Infant —Baix Camp—), un **Condestable** a Jaén.

Alguns oficis donen nom als gegants que, sembla, els realitzen. Així trobem **Alcaldes i Alcaldesses** (Albaida i Logroño), **Mainaderes** (Lleida), **Pagesos** (El Prat de Llobregat, Arbúcies...), **Senyorets** (Burgesos-Menestrals de Sarrià, a Barcelona), **Teixidors** (Navarclés al Bages), **Mariners** (els de Catarroja i la Sardinera i Peixcater de Guetxo, a Euskadi) i fins i tot **Clergues** (el **Mossen** de Sant Pere de Riudebitlles, a l'Alt Penedés, envoltat per dos escolanets).

Com ja hem dit, excepte alguns dels Gegants Moros, tots aquelles figures que reflecteixen les races, creences i nacionalitats allunyades (més o menys), són nomenats genèricament amb el nom de la seva raça, religió o el que els correspon pel seu país d'origen. Val a dir que sols els Moros (i els Perses) solen tenir la categoria de Reis. Així els solem trobar, sovint precedits per l'article masculí EL o el femení LA, havent perdut el seu possible origen despectiu, mantenint-se

solament com a signe de familiaritat. Trobem alguns **Moros** (Torelló, València, Xàtiva, Tortosa, Reus), **Grecs** (L'Hospitalet de Llobregat), **Romans** (Lleida), **Japonesos** (Lleida), **Xinesos** (Sogorb), **Negres Americans** (Reus, València), **Gitanos** (València, Xàtiva), **Hebreus** (Avinyó, al Bages, i València), **Cubans** (Sitges i Tarragona).

Acabarem aquest apartat constatant la curiosa utilització de diminutius en els noms genèrics. Pot ser habitual que es desenvolupe un diminutiu a partir d'un nom genèric (això de gegantó és un diminutiu e origen), però no ho és massa en un títol nobiliari. Així i tot podem trobar una parella formada per un **Baronet** i una **Pubilleta** a Sant Feliu de Codines (Vallés Oriental), **Negritos** a Tarragona i **Cubanitos** a Sitges.

4.2. Noms comuns

Arribem a l'apartat més interessant, el dels noms gegantins compartits amb els humans, entre els que s'inclouen els noms familiars i els diferents tipus de malnoms existents, tant propis i únics dels gegants, com els adaptats a través de la representació d'algun personatge real.

El nombre de noms propis entre els Gegants que prescindeixen de qualificatius generals és molt alt. Els noms propis que duen els Gegants són els mateixos que podrien aplicar-se a qualsevol persona, no s'hi solen troben noms inventats, i són localitzables en els santorals, per mes que, amb alguns, calga cercar-los pacientment.

No solen repetir-se massa, és per això que he trobat la quantitat de 134 noms diferents entre les dones i 142 entre els homes. Sols **Montserrat**, amb 9 vegades, **Isabel** amb 7, **Maria** amb 6 i **Griselda**, **Coloma**, **Roser**, **Margarida** i **Eulàlia** es repeteixen més de 3 vegades. Entre els homes són **Fernando** i **Jordi** els més repetits (7), seguit amb 4 pels **Jaumes** i **Martins**, la resta de noms sols apareixen una ocasió, cosa que pot donar una idea de la diversitat i amplitud de la llista.

La majoria de noms són ben comuns i corrents. Dominen els noms simples, sense cap cognom o especificació. Trobem per exemple alguna **Maria**, **Roser**, **Assumpta**, **Leonor**, **Agnés**, **Remei**, **Ester**, **Salut**, **Estefania**, **Rosalia**, **Blanca**, **Mercé**, **Caterina**, **Esperança** entre les dones. Noms d'homes gegants són, per exemple, **Esteve**, **Jaume**, **Joan**, **Guillem**, **Jordi**, **Miquel**, **David**, **Vicenç** (o **Vicent**), **Sebastià**, **Domènec**, **Cristòfol**, **Ramon**, **Pere...** Noms que, de tant comuns, no solem associar amb Gegants. Els que esperem, seguint la ja comentada mania medievalitzadora, són Gegants amb noms pomposos, rars i prou desconeguts. Doncs sí, de noms d'aquestos en trobem a grapat i, malgrat que no són exclusius dels gegants de tipus medieval, si que solen nomenar-los, ja que són el major grup d'entre els Gegants.

Trobarem així alguna **Ciriaca**, **Damiana**, **Winidilde**, **Sància** (o **Sanxa**), **Elisenda**, **Paguera**, **Peronella**, **Adeles**, **Griselda**, **Almodis**, **Xixilona**, **Constança**, **Brianda**, **Saurina**, **Violant**, **Munda**, **Guillema**, **Ermessenda**, **Tiburgeta**, **Raimunda**, **Mafalda** (o **Mahalta**), **Aquenza**. Entre els homes hi ha algun **Ermengol**, **Roc**, **Abdó**, **Magí**, **Benet**, **Cosme**, **Arnau**, **Llorenç**, **Manleó**,